

Knygos sudarytojai ir leidėjai nuoširdžiai dėkoja Autoriams už malonų sutikimą pasinaudoti jų rašiniiais ir vertingas pastabas, taip pat tariame ačiū p. Angonitai Rupšytei ir p. Egidijui Klumbiui už pagalbą rengiant šį leidinį

TURINYS

Atmintinos lietuvių tautos šventės ir dienos

Kovo 11-oji – Lietuvos Valstybės Nepriklausomybės atkūrimo diena

PRATARMĖ / 13

I. KOVO 11-OSIOS AKTO SIGNATARAI / 17

II. POLITIKAI, VISUOMENĖS IR KULTŪROS VEIKĖJAI APIE KOVO 11-ĄJĄ

Adamkus Valdas	Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba, pasakyta 2007 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje, skirtame Nepriklausomybės atkūrimo dienai / 24
Aleksandravičius Egidijus	Kovo 11-oji – istorija ir tradicija / 26
Bačkis Audrys Juozas	Kalba pirmajame Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 2001 m. kovo 10 d. / 29
	Pamokslas Vilniaus arkikatedroje bazilikoje Kovo 11-osios proga / 31
Brazauskas Algirdas M.	Kalba Lietuvos Respublikos Seime minint Kovo 11-osios metines / 33
Bubnys Vytautas J.	Kalba antrajame (neciliniame) Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1996 m. kovo 11 d. / 36
Gajauskas Balys	Kalba Kovo 11-ąją / 38
Ganusauskas Edmundas	Signatarai tebeskaičiuojami ir po dešimties metų / 40
Genzelis Bronislovas	Kalba iškilmingame Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1993 m. kovo 11 d. / 46
Gylys Povilas	Kelias į Kovo 11-ąją: nutylėjimai ir tabu / 49
Jarašiūnas Egidijus	Kalba antrajame (neciliniame) Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1996 m. kovo 11 d. / 54

Juršėnas Česlovas	Lietuvos Respublikos seimo pirmininko kalba Lietuvos Respublikos Seimo iškilmingame posėdyje 1995 m. kovo 11 d. / 56
	Kalba antrajame (neeiliniame) Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1996 m. kovo 11 d. / 65
Kauneckas Jonas	Vyskupo Jono Kaunecko kalba iškilmingame Seimo posėdyje Kovo 11-osios proga / 75
Kubilius Andrius	Keturiolikta sukaktis – paauglystė ar branda? / 77
Kunčinas Jurgis	Pirmojo jubiliejaus vainikas / 79
Kuzmickas Bronislovas	Aštuntieji nepriklausomybės metai: palikimas ir atvirumas / 82
Landsbergis Vytautas	Kalba iškilmingame Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1992 m. kovo 11 d. / 95
	Kalba iškilmingame Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1993 m. kovo 11 d. / 101
	Vargšė istorija / 104
	Viršūnės šviesa / 106
	Kovo 11-osios dvasia – laisvės, atvirumo ir pasitikėjimo dvasia / 111
	Vėl turime galvoti apie visavertės valstybės tvirtinimą ir išsaugojimą / 116
	Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo kelias / 120
	Lietuvoje ugdykime tkrają tautinę ir žmoniškumo kultūrą / 126
	Grėsmių Lietuvai matome daug / 129
	Vėl nepriklausoma valstybė! / 132
Milčius Leonas	Kalba antrajame (neeiliniame) Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1996 m. kovo 11 d. / 137
Ozolas Romualdas	Kovo 11-oji. Kas ji? / 140

Paulauskas Artūras	Kalba 2001 m. kovo 10 d. / 143
Paulauskas Rolandas	Kalba iškilmingame Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1993 m. kovo 11 d. / 146
Sabutis Liudvikas	Kalba iškilmingame posėdyje, skirtame Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo dienai paminėti 1999 m. kovo 11 d. / 150
Saja Kazys	Minint Kovo 11-osios akto dešimtmetį / 154
Sakalas Aloyzas	Kalba iškilmingame Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1993 m. kovo 11 d. / 158
Sasnauskas Julius	Kalba iškilmingame posėdyje, skirtame Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo dienai paminėti 1999 m. kovo 11 d. / 166
Stankevičius Česlovas	Du tęstinumai / 168
Šapalas Valentinas	Kovo 11-oji – ypatinga diena lietuvių tautos istorijoje / 171
Tamkevičius Sigitas	Pamokslas Kauno arkikatedroje: Kovo 11-osios viltys / 176
Tarailienė Dalia	Kovo 11-oji – pirmoji nepriklausomos mūsų valstybės diena! / 178
Urbonas Balys	Ar Vinco Kudirkos ir Jono Basanavičiaus idėjos įkūnytos antrąkart – 1990-ųjų kovo 11-ąją? / 181
Vagnorius Gediminas	Kalba iškilmingame Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje 1992 m. kovo 11 d. / 185
Valionytė Birutė	Laisvoje Lietuvoje bus laisvas žmogus, kuris jausis visaverčiu piliečiu / 190
Žilys Juozas	Kalba iškilmingame posėdyje, skirtame Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo dienai paminėti 1999 m. kovo 11 d. / 193

III. ISTORIKAI, POLITOLOGAI, TEISININKAI APIE VALSTYBĖS
NEPRIKLAUSOMYBĖS ATKŪRIMĄ

Anušauskas Arvydas	Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimas / 198
Bauža Česlovas	Valstybės atkūrimo prielaidos ir eiga (1988–1991) / 202
Genzelis Bronislovas	Pirmasis mūsų atgimimo akcentas / 208
Gudavičius Edvardas	Kovo 11-osios dešimtmetis / 210
	Kovo 11-oji viena iš daugelio ir vienintelė / 214
Ilgūnas Gediminas	Esminis lūžis / 217
	Lietuvos kelias į 1990 m. Kovo 11-ąją (1940–1990) / 221
Jegelevičius Sigitas	Kovo 11-oji ir jos prasmė / 255
Kašauskienė Vanda	Lietuvos visuomenės pastangos 1987–1990 metais pripažinti niekiniu Molotovo-Ribentropo paktą / 257
Klumbys Valdemaras	Kovo 11-oji istorinių tyrimų akiračiuose: mokslinė konferencija ir mintys po jos / 265
Kšanavičius Arvydas	Lietuvos Atgimimo epochą prisiminus: Išsivadavimo raidos skerspjūvis. 1988–1990 metai / 274
Kulakauskas Antanas	Kovo 11-oji – lemtinga istorijos data / 281
Kūris Pranas	Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimas ir tarptautinė teisė / 284
Meilus Elmantas	Apie tris Lietuvos valstybes ir jų santykius su piliečiais / 292
Tyla Antanas	Kovo 11-osios akto reikšmė praeičiai ir dabarčiai / 296
Vinkleris Paulius	Teisinė 1990 m. kovo 11 d. aktų prigimtis / 299
Žalimas Dainius	Sovietinė agresija prieš Lietuvą 1940 metais: nepagrįsti mėginimai ją pateisinti tarptautinės teisės požiūriu / 313

Pagrindiniai teisiniai ir politiniai Lietuvos Respublikos
tęstinumo aspektai / 335

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo specifika
Latvijos ir Estijos atžvilgiu / 347

Kompleksinio Lietuvos Respublikos nepriklausomybės
atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautinių teisinių
pagrindų ir pasekmių tyrimo išvados / 350

IV. KELIAS Į KOVO 11-AJĄ
[SVARBESNIEJI NEPRIKLAUSOMYBĖS ATKŪRIMO DOKUMENTAI]

- 1918 02 16. Lietuvos Taryba skelbia aktą dėl Lietuvos valstybės atkūrimo / 362
- 1940 06 14. Sovietų Sąjungos nota, kaltinanti Lietuvos Vyriausybę / 363
- 1941 06 23. Nepriklausomybės atkūrimo deklaracija / 365
- 1941 06 23. Lietuvos Laikinosios Vyriausybės atsišaukimas / 366
- 1941 08 05. Lietuvos Laikinosios Vyriausybės ministro pirmininko pareigas einančio Juozo Ambrazevičiaus kalba, 1941 m. rugpjūčio 5 d. pasakyta vokiečių civilinės valdžios generalkomisarui / 367
- 1944 02 16. Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto programinė deklaracija / 368
- 1944 05 12. Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos narių *Pro memoria* / 370
- 1949 02 16. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija / 372
- 1967 11. Vašingtono konferencijos nutarimai / 375
- 1967 11. Lietuvos nepriklausomybės atstatymo penkiasdešimt metų sukakties manifestas / 377
- 1972 02 16. Lietuvos pagrindinė spauda apie Nepriklausomybės dienos minėjimą / 380
- 1975 11 28. Vilniaus „Žalgirio“ futbolo komanda namuose žaidė paskutines sezono rungtynes / 381
- 1978 06 15. Lietuvos Laisvės Lygos deklaracija / 382
- 1988 06 03. Lino Medelio informacinis pranešimas „Demokratinis sąjūdis persitvarkymui remti“ / 384
- 1988 10 22–23. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimas / 385
- 1989 02 16. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimo 1989 m. vasario 16 d. deklaracija / 392

1989 02 16. Iš Sąjūdžio seimo pareiškimas „Dėl Lietuvos valstybingumo atkūrimo raidos“ / 393

1989 05 13–14. Estijos Liaudies Fronto, Latvijos Liaudies Fronto ir Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio susitarimas dėl bendrų tikslų ir bendradarbiavimo ketinimų / 394

1989 05 14. Baltijos tautų teisių deklaracija / 396

1989 06–08. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio kreipimasis į Lietuvos visuomenę, parengtas karinės padėties įvedimo atvejui / 398

1989 08 26. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimo pareiškimas dėl Nepriklausomybės sąvokos vartojimo / 399

1989 10 24. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimo taryba / 400

1990 02 07. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos nutarimas dėl 1939 metų Vokietijos–TSRS sutarčių ir jų pasekmių Lietuvai likvidavimo / 402

1990 03 11. Įstatymas dėl valstybės pavadinimo ir herbo / 403

1990 03 11. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo / 404

1990 03 11. Deklaracija dėl Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų įgaliojimų / 405

1990 03 11. Lietuvos Respublikos Įstatymas dėl 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimo atstatymo / 406

1990 03 11. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos aktas dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo / 407

1990 03 11. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos kreipimasis į pasaulio tautas / 408

1990 03 12. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos kreipimasis: Lietuvos žmonių kvietimas santaikai / 409

1990 03 28–31. SSSR prezidento kreipimasis į Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą / 410

1990 03 28–31. SSSR prezidento kreipimasis į Lietuvos liaudį / 411

- 1990 04. SSRS ultimatumas Lietuvai / 413
- 1990 12 22. Respublika pavojuje! / 414
- 1991 01. SSRS ultimatumas Lietuvai / 415
- 1991 01 10. SSRS prezidento Michailo Gorbačiovo 1991 m. sausio 10 d. laiškas Lietuvos SSR Aukščiausiąjai Tarybai / 416
- 1991 01 11. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pareiškimas / 417
- 1991 01 14. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas dėl vadinamojo „Nacionalinio gelbėjimo komiteto“ veiklos politinio ir teisinio įvertinimo / 418
- 1991 02 11. Islandijos Altingo rezoliucija / 419
- 1991 09 06. SSRS Valstybės Tarybos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nepriklausomybės pripažinimo“ / 420
- 1991 09 17. Vytauto Landsbergio kalba Jungtinėse Tautose / 421
1992. Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į posovietines Rytų sąjungas / 424
- 1992 03 03. JAV 102-ojo kongreso antrosios sesijos bendroji rezoliucija / 425
1993. Reportažas apie sovietinės kariuomenės išėjimą iš Lietuvos 1993 metais / 426

V. KELIAS Į KOVO 11-AJĄ
[SVARBESNIEJI VALSTYBĖS ATKŪRIMO ĮVYKIAI] / 427

VI. LITERATŪRA APIE KOVO 11-AJĄ / 467

PRATARMĖ

Šiandien kiekvienas Lietuvos pilietis, paklaustas apie Lietuvos valstybės šventes, neabejotinai paminės šalia Vasario 16-osios ir Kovo 11-ąją. Vasario 16-oji atrodo mums gana nutolusi ir švyti paslaptinga šviesa, o Kovo 11-osios Lietuvą ir jos atgimimą daugelis iš mūsų prisimename ir sakome: tai įvyko iki Kovo 11-osios ar po Kovo 11-osios. Taip iškovota nepriklausomybė paveikė mūsų likimus.

Sudarydami šį leidinį siekėme pateikti medžiagą mokytojams, studentams, visiems besidomintiems Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu.

Šį leidinį pirmiausia skiriame besimokančiam jaunimui. Todėl mes visų pirma rėmėmės Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiomis programomis ir bendrojo išsilavinimo standartais XI–XII klasėms, patvirtintais Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. rugpjūčio 21 d. įsakymu Nr. 1465.

Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo tema, kaip viena iš svarbiausių, yra ir valstybiniame istorijos egzamine.

Šiame leidinyje medžiaga apie Kovo 11-ąją yra suskirstyta į keletą skyrių:

1. Politikai, visuomenės ir kultūros veikėjai apie Kovo 11-ąją;
2. Istorikai, politologai, teisininkai apie valstybės nepriklausomybės atkūrimą;
3. Kelias į Kovo 11-ąją [Svarbesnieji nepriklausomybės atkūrimo dokumentai];
4. Kelias į Kovo 11-ąją [Svarbesnieji valstybės atkūrimo įvykiai];
5. Literatūra apie Kovo 11-ąją.

Kartu norėtume pabrėžti, kad Kovo 11-osios tema nesiekėme į leidinį sudėti visą išspausdintą medžiagą ir šaltinius, arba visą bibliografiją. Sudarytojai stengėsi pateikti įvairius straipsnius ir dokumentus šia tema. Leidinyje publikuojamuose XX a. dokumentuose atsispindi lietuvių tautos siekis atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę.

Pateiktą medžiagą – straipsnius, jų ištraukas bei dokumentus mokytojai galės nagrinėti per istorijos, pilietinio ugdymo, politologijos pamokas.

Manome, kad šis leidinys bus naudingas ir visiems besidomintiems Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimu.

Naudodamiesi proga norime padėkoti leidinio autoriams už geranorišką sutikimą leisti spausdinti darbus bei „Žaltvykslės“ direktoriui Juozui Krivui už šios idėjos palaikymą.

*Eugenijus Manelis
Romaldas Samavičius*